

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISBN:1300-9702 e-ISBN: 2149-3243

SULTAN II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ÖLÜM CEZALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (1876-1908)*

Evaluated of Death Penalty Given During The Period of Sultan Abdulhamit II

Ahmet AKSİN¹

¹Firat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ, aksin23@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-9553-1573

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
08.03.2021
Kabul/Accepted:
03.05.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.886698

Anahtar Kelimeler

II. Abdülhamit, Kısas
Defterleri, Ceza, Hüküm

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra suç İstanbul'da işlenmiş ise yargılama Fetvahanе'de, taşrada işlenmiş ise memleket (eyalet) meclisinde yapılacak, yargı hükmü Fetvahanе 'nin incelemesinden sonra padişah onayladıysa, tekrar taşraya gönderilip, kısas infaz edilecekti. Kısas Defterleri ise bu verilen cezalarının icrasına ait hükümlerin kaydedildiği defterlerdir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde Nefy ve Kısas defterleri serisinden 989 numaralı "Divân-ı Hümayun Defterleri Kataloğunda kayıtlı H.1256–1327 / M. 1840–1903 tarihleri arasındaki ceza kayıtlarını ihtiva eden 10 adet defter vardır. Kısas Defterlerinde meydana gelen münakaşa, yol kesme, gasp, eşkıyalık, alacak, ticari rekabet, firar, vs. sebeplerle işlenen cinayetler ve suçlar ile devletin bu suçlulara vermiş olduğu cezalar yer almaktadır. Çalışmamızda 1874-1903 yıllarını ihtiva eden 10 Numaralı Kısas Defteri'nin Sultan II. Abdülhamit dönemine ait (1876-1908) 104-184. sayfaları arasındaki 130 adet hükmün değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu belgeler değerlendirilerek; olayların meydana geldiği şehirler ile suç ve suç oranları, olaylarda işlenen siyasi (komitacılık, devlete başkaldırı, vs.) suçları, işlenen cinayetlerin sebepleri (namus, alacak verecek, husumet vs. ile katil ve maktul bazında erkek, kadın, çocuk sayıları ve oranları, işlenen cinayet suçlarında Müslim-Gayrimüslim sayıları ve oranları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

After the Tanzimat Period in the Ottoman State if the crime was committed in İstanbul, the trial would carried out in fatwa house, if it was committed in rural the trial would carried out (state) parliament, the judge provision would be sent to the rural again by padishah consent after the examination of the fatwa house, would talion executed. As for talion book is notebooks that saved of resolutions belong to execution these given punishments. In the Prime Ministry State Archives there are 10 pieces books containing the punishment records of between the dates H.1256-1327 / AD. 1840-1903 registered in the "Catalog of Imperial Council Books" number 989 series of Banishment and Trial books. In the Talion Books the state that has given punishments for these criminals with taken place quarrel, latrocination, seizure, banditry, receivables, economic competition, escape etc. by reason of commit murders and crimes. In our communique, were made evaluated of 130 pieces judgments 104-184 between the pages (1876-1908) belong to the period of Sultan Abdülhamit II number 10 book of talion which inclusive years of 1874-1903. By evaluating these documents; crime and crime rates with cities where the events took place crime, political crimes (committism, state to revolt, etc.) committed at the events, with the reasons for the committed murders (honor, receivables and payables, hostility, etc.) the numbers and rates of men, women, children on the basis of killer and victim, in murder committed were tried to revealed Muslim- Nonmuslim numbers and rates.

Keywords

Abdulhamit II,
Punishment, Rural,
Judgment

Atf/Citation: AKSİN, A (2021). Sultan II. Abdülhamit Dönemi Ölüm Cezalarının Değerlendirilmesi (1876-1908). *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 2(1029-1040).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ahmet AKSİN, aksin23@hotmail.com

* Bu çalışma Türk Tarih Kurumu tarafından 1-5 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen 18. Türk Tarih Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Kıyas (idam) cezası cinayetlere mahsus bir cezadır. Katili maktul mukabilinde öldürmek bir kıyastır (Bilmen, Hukukî İslamiye ve İstılahatı Fıhkiyye Kamusu, 1985: 34). *Kıyas* bazı kaynaklarda “suç ile ceza” arasındaki bir eşitlik, “cinayette ödeşmek” ve “müsavat” manasındadır. Latincesi “Talia” olan *Kıyas*’ın sözlük manası, ardından gitmek, iz sürmek, yaptığı işte birbirinin yolunu takip etmek, kesmek, eşitlemek, misilleme yapmak şeklindedir. *Kıyas*, adil karşılık demek olup, misliyle mukabele anlamında değildir. Eğer böyle olsaydı taksirle adam öldürme veya ağır tahrik altında adam öldürme suçlarında maktulün öldürülüşü gibi faili aynı usullerle öldürmek gerekirdi. Bu suçlarda misillemeye gidilemeyeceği gibi, işkence tatbiki ile adam öldürme suçunda da faille ceza işkence ile tatbik edilemez. *Kıyas*ın amacı intikam değil, toplumun korunmasıdır (Avcı, 2004: 82). Örnek olarak kan davalarını ve insanların birbirlerinin hayatlarına kastetmelerini önlemek için kıyas oldukça caydırıcı bir cezadır. Osmanlı Devletinde İslâm hukuku (Şer’î hukuk) ve padişahların kanunları (örfi hukuk) uygulanmaktaydı. Kur’an’da Allah ve Resulüne karşı savaş açıp yeryüzünde bozgunculuk yapanlara uygulanacak cezalar arasında “öldürülmeleri (katl) ve asılmaları (salb)” da sayılmaktadır¹ İslâm hukukçuları bu ayette, yol kesip insan öldüren, silahlı gaspta bulunan eşkıyanın kastedildiği görüşündedir. Ayette zikredilen “öldürme” insan öldürmenin, “asarak öldürme (salb)” ise insan öldürüp silahlı gaspta bulunmanın ağırlaştırılmış cezaî müeyyidesidir. Buradaki ölüm cezası, kıyas değil; hadden katldır. Dolayısıyla maktulün yakınları talep etmese veya ölüm cezası verilmesini istemese bile kamu davası ile kovuşturulur ve uygulanır. Kasden insan öldürmenin cezası kıyastır². Haksız yere ve kasten insan öldüren kıyasla cezalandırılarak hem insan hayatına yönelik haksız saldırılar önlenmiş, hem de suçlu işlediği suça denk bir ceza görerek adalet sağlanmış olur. Kasden insan öldürmede maktulün velisine kıyası isteme yetkisi verilmiştir³. Bununla birlikte bir uç örnek olarak maktulün varislerinden birine kıyas hükmünün infazının yaptırılmasına da müsaade edilmiştir. (E 1)

Ek 1: 7 Numaralı *Kıyas Defterinde* verilen kıyas hükmünün üzerine suçlunun infaz edildiğine dair şerh⁴.

¹ Maide 5/33.

² Bakara 2/178-179.

³ İsrâ 17/33.

⁴ 7 Numaralı *Kıyas Defteri*; s. 67, b.123. 17 Haziran 1859 tarihinde Süleyman adlı bir genci öldüren Seyid Hüseyin’in 30 Ağustos 1859 tarihindeki infazını bizzat maktulün babası Hacı Hamavi kılıç ile bizzat kendisi gerçekleştirmiştir. Nitekim belgenin üzerindeki şerhte şöyle yazmaktadır. “Katil-i merkumu verese-i merkumandan maktulün babası Hacı Hamavi bi’l asale ve bi’l vekale kılıç ile vech-i şer’î üzere katl ve idam eylemiş olduğunu natik varid olan mazbata ve ilam me’alleri ba-ferman-ı ali şerh verildi.

Bu hükümde maktülün babası kılıç ile katili kendisi infaz etmiştir. Ancak bu durum dediğimiz gibi uç bir örnektir bugüne kadar Osmanlı tarihinde bir başka örneğine rastlanmamıştır.

Maktülün mirasçıları uzlaşma bedeli olarak veya bedelsiz katili affedebilir⁵. Had suçlarından farklı olarak kısas suçlarında af ve sulh geçerlidir. Af, kısas talebinden karşılıksız olarak vazgeçmektir. Kur'an ve hadislerle af teşvik edilmiştir. Sulh (uzlaşma) ise, kısas talebinden bir bedel karşılığında vazgeçmektir. Kasden insan öldürme, öncelikle kişilere karşı suç olmakla birlikte kamu haklarına ve toplumsal düzene de yönelik bir saldırı kabul edilmekte ve bunun için devlete suçluyu ayrıca cezalandırma (tazir) hakkı tanınmaktadır. İslâm hukukçularının çoğunluğu, belli ağırlıktaki suçlarda devlete had ve kısas dışında ölüm cezası verme hakkı tanımış, ayrıca fikirlerinin propagandasını yapan bid'atçının ve zındığın, düşman lehine casusluk yapan Müslümanın öldürülmesinin cevazını tartışmışlardır. Ölüm cezasının infaz edilebilmesi için padişahın veya onun mutlak vekili olan sadrazamın kararları onama veya ret yetkisi vardı. Araştırmaya konu idam cezası ile ilgili o dönemde yürürlükte olan 1858 Ceza Kanunu m.1'de bu kanunun uygulanma alanının tazir suçları ve bu suçlara uygulanacak tazir cezaları olduğu, ancak herhalde şer'an muayyen olan şahsi haklara halel gelmeyeceği ifade edilmiştir. Ta'zir suçu kul hakkıyla ilgili ise hak sahibi vazgeçmedikçe cezanın verilmesi zorunludur. Allah hakkının galip geldiği durumlarda da genellikle benimsenen görüşe göre kural olarak ceza vermek vâcip ise de hüküm yönetici veya hâkimin takdirine bırakılır; bunlar kişilere ve zamana göre değişiklik arz edebilen maslahat esasına göre ceza, uyarı veya af gibi yollardan birini seçer. 1858 CK m.47'ye göre idam cezasının küreğe ve kürek cezasının kalebentliğe vd. çevrilmesi padişahın yetkisindedir. m.170'e göre taammüden insan öldürene kanunen idam cezası verilir. m.172'ye göre ise maktülün mirasçıları tarafından kısas veya padişah tarafından idam cezalarından affolunan katil, müebbet veya on beş seneden az olmamak üzere küreğe konulur. m.174'e göre tasarlama olmadan kasten insan öldüren, kısas cezası verilmemişse on beş sene küreğe konulur (Ekinci, 2001; Atar, Af, 1988: 395-396; Avcı, 2018; Şentop, 2004; Maşalı, Ölüm Cezası, 2007: 40-43; Dağcı, Kısas, 2002: 488-495; Özen, İnfaz, 2000: 291).

Osmanlı Devleti'nde Klasik dönemde mahkemenin kısas hükmü Bab-ı Meşihat'a gider, tasdik olunursa Divan-ı Hümayunda görüşülür ve ferman çıktıktan sonra infaz edilirdi. Tanzimat'tan sonra (1840 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 3. Maddesine göre) ise durum değişmiş, adam öldürme suçu İstanbul'da işlenmiş ise yargılama Fetvahane'de taşrada işlenmiş ise memleket (eyalet) meclisinde yapılacak, yargı hükmü Fetvahane'nin incelemesinden sonra padişah onayıyla tekrar taşraya gönderilip, kısas infaz edilecekti (Avcı, 2004: 100).

Kısas Defterleri ise işte bu verilen cezalarının (Tanzimat sonrası) icrasına ait hükümlerin kaydedildiği defterlerdir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde Nefy ve Kısas Defterleri serisinden 989 numaralı Divân-ı Hümayûn Defterleri Kataloğunda kayıtlı H.1256-1327 / M. 1840-1903 tarihleri arasındaki ceza kayıtlarını ihtiva eden 10 adet defter vardır (Başbakanlık Arşiv Rehberi, 2000: 42). Bu defterler kronolojik olarak tasnif edilmiş olup defterlerde zikredilen dönemlere ait Kısas Defterleri, ait oldukları dönemle ilgili olarak Osmanlı Devleti'nde işlenen suçlar ve bu suçların karşılığında suçlulara verilen cezaları ihtiva etmektedir.

İncelemiş olduğumuz 10 Numaralı Kısas Defteri büyük boy olup, toplam 233 sayfadır. Sultan II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden sonra 104. sayfaya 11 Şaban 1293- 19 Ağustos 1292 (31 Ağustos 1876) tarihiyle şerh düşülerek 8 Ramazan 1293 (27 Eylül 1876) tarihli ilk hükümlerle kayda başlanmıştır. 10 Numaralı Kısas Defterinde Sultan II. Abdülhamit döneminde kaydedilen 130 hüküm yer almaktadır. Bu hükümlerden ilki 104. Sayfadan başlayıp, 184. Sayfaya kadar devam etmektedir.

2. Siyasi İdam Cezaları

İncelediğimiz dönemde kayıt edilmiş 130 adet hükmün 20'si siyasi suçlulara verilmiş cezalardır. Komitacılık ve çetecilik ve zararlı cemiyetler kurmak veya adına faaliyet göstermekten verilen cezalar şeklinde tasnif edebileceğimiz bu suçlular ile ilgili ilk hüküm 27 Eylül 1876 tarihli, Karadağ halkına paralar dağıtarak halkı isyana teşvik etmek isteyen Marko'ya verilen idam hükmüdür⁶. Bunu Müslüman köylere baskın yaparak mallarına zarar veren ve 3 kişiyi katleden 3 eşkıyaya verilen 5 Temmuz 1877 tarihli idam hükmü takip eder⁷. 1877 tarihinden 1900 yılına kadar bu tür suçlular ile ilgili hükümlerin sayısı sadece 7 iken, 1900 yılından sonra bu tür suçlular ile ilgili hükümlerin sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim toplam 20 hükmün 7'si 1876-1900 yıllarını kapsayan yirmi dört yıllık dönemde olmasına karşın 1900-1908 yılları arasındaki sekiz yıllık

⁵ Bakara 2/178, Ebû Dâvûd, Diyât, 15, 26.

⁶ BOA. 10 Numaralı Kısas defteri, s.109, (24 Ca 1293).

⁷ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri s.116, (23 C.1294).

dönemdeki hükümlerin sayısı 11'dir. Bu hükümler incelendiğinde Osmanlı aleyhine faaliyet gösteren çeşitli komitelerin ve örgütlerin faaliyetlerinin bütün Osmanlı coğrafyasına yayıldığını rahatlıkla görmek mümkündür. Rumeli'de Rumlar, Bulgarlar, Anadolu'da ise Ermeniler bu faaliyetlerin baş aktörü durumundadırlar.

Bu hükümlerden dikkat çeken örnekler verecek olursak:

Sason civarında faaliyet gösteren ve tevkif edilen 30 kişilik çete mensupları, üzerlerine sevk edilen asker ile çatışmaya girerek 16'sını şehit etmek ve sayısız Müslüman köylerini basıp onlarca ahalisini katletmiştir. Yine hükümde bu şahıslardan bazılarının halkı silahlandırıp biri birine kırdırmaya teşvik ettikleri de belirtilmektedir 30 Haziran 1902 tarihli verilen hükme göre bu sanıklardan 9'una idam cezası verilmiş diğerleri de başta kürek olmak üzere çeşitli cezalara çarptırılmışlardır⁸.

Diğer önemli bir hüküm ise Erzincan Sancağı merkez Bidayet mahkemesinin hükmüdür. Bu hükümde Rupin veledi Artin isimli bir Ermeni ve 3 arkadaşının "*Dersim Komitesi ismiyle bir Cemiyet-i fesadiye*" kurarak bölgedeki Ermenileri silahlandıkları ve ahaliyi isyana teşvik ettikleri suçlarıyla 25 Mayıs 1903 tarihinde idama mahkum edilmeleridir. Hükümdeki bilgilere göre Rupin Dersim'de faaliyet gösteren eşkıya İbrahim ile birleşerek birlikte şekavet etmişlerdir. Yargılama sonucunda Rupin idama diğerleri de kürek ve müebbet hapis cezalarına çarptırılmışlardır⁹.

Diğer dikkat çeken bir hüküm ise 23 Şubat 1906 tarihli Trabzon Ceza Mahkemesinin kararıdır. Bu davada, Trabzon'da faaliyet gösteren Hınçak Komitesi üyelerinin yasadışı faaliyetleri, görülmüştür. Bu hükümdeki bilgilere göre Kunduracıoğlu Humparson isimli şahıs daha önce Rusya'ya geçerek Hınçak yöneticileri ile görüşmüş ve örgüte üye olmuş ve Trabzon'a tekrar geri gelerek aldığı talimatlar gereği Hınçak Komitesini Trabzon'da kurmuştur. Hınçak teşkilatını kurduktan sonra Gayrimüslim ahalden paralar toplamış vermeyen şahıslardan bazılarını ise öldürmüşlerdir. Diğer taraftan Hınçak gazete ve yayınlarını Trabzon ve havalisinde dağıtımını da yapmışlardır. Mahkeme kararına göre 40 kişiden oluşan sanıklardan 9'u idama diğerleri de çeşitli cezalara çarptırılmışlardır¹⁰.

Siyasi suçlarla ilgili vereceğimiz diğer örnek ise İzmir'in muteber tüccarlarından Ermeni Matyos'un öldürülmesi ile ilgili davadır. Bu konuyla ilgili hükümde merkezi Rusya'da bulunan *Ermeni cemiyet-i fesadiyesinin* üyesi olan Bedros'un Ermeni tüccardan para yardımında bulunmasını istediği, tüccarın ise bu yardımı yapmaması sebebiyle öldürülmesinden bahsedilmektedir. Dava sonucunda Bedros idama diğer altı arkadaşı ise kürek ve müebbet hapse mahkum edilmişlerdir¹¹.

Yine benzeri bir cinayet Manastır'da işlenmiştir. Papaz Aleksî komitecilere yardım etmediği için öldürülmüştür. On beş kişiden oluşan sanıkların üçüne idam diğerlerine ise müebbet ve hapis cezaları verilmiştir (6 Temmuz 1905)¹².

3. Namus Cinayetleri

İncelediğimiz döneme ait defterde kayıtlı 130 hükmün 11 tanesi namus cinayeti olarak dikkat çekmektedir. Bu 11 hüküm içerisinde zıfaf gecesi bakire olmadığı için karısını öldürenler olduğu gibi¹³ eşlerinin sevgililerine saldırırken öldürülen kocalar da vardır¹⁴. Bunların dışında hükümlerin 6'sı sözlü veya fiziki tacize uğrayan kadımların kocaları veya kardeşleri tarafından işlenen cinayetler ile ilgilidir. Bu cinayetlerin hükümlerin incelendiğinde eşine veya kızına bakmak, kolundan tutmak, konuşurken görmek gibi sebeplerin olması dikkat çekmektedir.

⁸ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s. 164-165 (23 Ra 1320).

⁹ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s. 168 (27 S. 1321) Rupin 3 Temmuz 1903'de idam edilmiştir. BOA. DH.ŞFR.,308/142.

¹⁰ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s.176-177 Humparson ve arkadaşları 9 Ocak 1906'da idam edilmişlerdir. BOA; İ.AZN, 64/13.

¹¹ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s.174 (28 C.1323).

¹² BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s.174-175 (3 Ca. 1323).

¹³ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s.110 (9 M. 1294-24 Ocak 1877); BOA. C.ZB, 48/2367 (9 M 1294- 24 Ocak 1877).

¹⁴ BOA. 10 Numaralı Kısa Defteri, s.150 (11 Ca 1310) s.162, (5 R. 1316).

4. Aile İçi Cinayetler

Bu tür cinayetlerle ilgili 7 hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerdeki cinayetlerin 4'ü erkekler diğer 3'ü ise kadınlar tarafından işlenmiştir. Yemen'de boşandığı karısını mahkemeye giderken öldüren eski koca¹⁵ ve Bağdat'ta kendisini aldattığını zannettiği karısını öldüren kocalar idama mahkum edilmişlerdir¹⁶. Diğer taraftan Halep'te başka bir erkekle evlenebilmek amacıyla kocasını ve üç yaşındaki oğlunu zehirleyip öldüren Kamile¹⁷ ve yine aynı şekilde Ankara sancağında bala karıştırdığı zehirle kocasını öldüren (sebebi belirtilmemiş) Gülistan¹⁸ ve üvey oğlunu katleden Fatma¹⁹ isimli kadınlara da idam cezası verilmiştir. Bunların dışında mirasından veya parasından istifade edebilmek için işlenen cinayetlerle ilgili 2 hüküm de bulunmaktadır. Mesela kız kardeşinin evinde bulunduğunu bildiği altınlarını alabilmek için kız kardeşini ve beslemesini öldüren Terzi Dimitri'ye idam cezası verilmiştir²⁰. Yine dedesini mirası için öldüren toruna da aynı şekilde idam cezası verilmiştir²¹.

5. Cinsel İstismar Sonucu Cinayetler

Günümüzde de üzülmeye sebep ettiğimiz bu türden saldırı ve cinayetler maalesef incelediğimiz dönemde de görülmektedir. Ancak kısas hükmü verilmek suretiyle işlenen bu cinayetler ile ilgili 32 yıllık bir tarih aralığında 3 hükmün ikisinde saldırıya uğrayan ve katledilenler çocuklardır. Çatalca'da 13 yaşındaki Ali'ye tecavüz edip sonrasında balta ile öldüren Hristo²² ve tecavüze uğrayıp boğularak katledilen 11 yaşındaki iki kız çocuğunun katilleri²³ idam cezasına çarptırılıp idam edilmişlerdir.

6. Su ve Toprak Anlaşmazlığı Cinayetleri

İncelediğimiz dönem içerisinde cinayetle sonuçlanan olayların önemli bir kısmının toprak ve su anlaşmazlığı sonucu yaşanan kavgalar sonucu işlendiğini tespit etmekteyiz. 130 hüküm içerisinde 15 tanesi bu konudaki anlaşmazlık sonucu işlenen cinayetlerle ilgilidir. Ayrıca arazi ve su anlaşmazlığı sonucu işlenen bu 15 cinayetin 5'inin Yemende gerçekleşmesi de dikkat çekmektedir.

7. Gasp ve Hırsızlık Cinayetleri

Cinayetle sonuçlanan eylemler içerisinde bu tür olaylar önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Balkanlardaki çete faaliyetleri ve Anadolu'daki Hınçak ve Taşnak örgütlerinin üyelerinin işledikleri gasp amaçlı cinayetler de bu gruba girmektedir.

Nitekim Edirne'de 20 Kasım 1901'de 3 Rum çeteci, Nuri Bey'i kaçırmak için paralarını gasp edip öldürmekten idama mahkum edilmişlerdir²⁴. Yine tüccar Nikola'nın evine zorla giren 7 çeteci işkence ile paralarının yerini kendisine söyletmiş ve altınlarını gasp ederek öldürmüşlerdir²⁵.

8. Alacak Verecek, Husumet ve Kavga Cinayetleri

10 Numaralı Kısas Defterinin incelediğimiz döneme ait hükümlerinde en fazla cinayet suçu bu sebeplerle işlenmiştir. Bu grupta değerlendirdiğimiz 40 hüküm içerisinde 8 hüküm alacak verecek meselesinden kaynaklanan tartışmalar sonucu işlenen cinayetlerdir. Geri kalan 13 hüküm husumet sonucu 19 hüküm ise çeşitli sebeplerle çıkan kavgalarda işlenen cinayetlerdir. Bu cinayetler işlenirken maktuller genellikle bir kişi olurken birkaç kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan olaylar da vardır. Bunların içerisinde en trajik olanı Rize'nin

¹⁵ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.130 (24 C. 1295- 25 Haziran 1878).

¹⁶ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.148 (29 Ş. 1309-29 Mart 1892).

¹⁷ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.175-176 (16 B 1323- 16 Eylül 1905).

¹⁸ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.169 (23 C. 1321- 16 Eylül 1903).

¹⁹ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.160 (5 L 1314-9 Mart 1897).

²⁰ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.113 (10 S 1294- 24 Şubat 1877).

²¹ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.150 (3 Ş.1310- 20 Şubat 1893).

²² BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s. 141 (21 S. 1305- 8 Kasım 1887) BOA. BEO, 2351/176299 (1.4.1322-15 Haziran 1904).

²³ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.180-181 (7 Ra. 1324-1Mayıs1906) BOA, BEO,2815/211081 (2.R.evvel 1324-26 Nisan 1906); İ.AZN,65/48 (23 R.evvel 1324-18 Nisan 1906).

²⁴ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.163-164 (8 Ş. 1319).

²⁵ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s.176-177 (4 N.1323-2 Kasım 1905).

bir köyünde gerçekleşmiştir. Aralarında husumet olduğu Salih'in evini ateşe veren Yorgi yangın çıkması üzerine evden dışarı çıkan ikisi çocuk beş kişiyi tüfekle öldürmüştür²⁶.

9. Cinayetlerde Kullanılan Silahlar

Cinayetlerin işlenmesinde kullanılan silahları incelediğimizde 41 cinayetin işlenmesinde kullanılan bıçak, hançer ve kama olarak adlandırılan kesici aletler dikkat çekmektedir. Daha sonra 39 olayda kullanılan tüfek gelmektedir. Bu silahları 12 kez kullanılan tabanca takip etmektedir. Tabanca ismi birkaç belgede kullanılmasına karşın genellikle revolver olarak isimlendirilmektedir. Tüfekle işlenen cinayetlerle ilgili bazı belgelerde ise tüfek kelimesi yerine "saçma" tabiri kullanılmıştır. Bu hususla ilgili dikkat çeken diğer bir detay ise Yemen ile ilgilidir. İncelediğimiz dönemde Yemen'de işlenen 9 cinayetin 6'sında kullanılan cinayet aleti "cenbiyedir". Bugün dahi Yemen'de erkeklerin hemen hepsi hançer türü bu silahı aksesuar gibi üzerlerinde taşımaktadır (Tablo-1).

Tablo 1. Kullanılan Silahlar ve Çeşitleri

	SILAH TÜRÜ	SAYI	Oran %
1	Bıçak-hançer	41	31.5
2	Tüfek	39	30
3	Tabanca	12	9.4
4	Elle boğarak	6	4.6
5	Kazma-balta	4	3
6	Mızrak-kazık	2	1.5
7	Sopa	2	1.5
8	Ustura	1	0.7
9	Belli olmayan	10	7.8
10	Siyasi suçlar	13	10
	TOPLAM	130	100

10. Suçların İşlendiği Şehirler

Kıyas hükmü verilerek sonuçlandırılan 130 davada en fazla cinayetin işlendiği bölge Yemen olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı Devletinin Rumeli'deki şehirlerinde işlenen suçların büyük bir kısmını ise komite ve çete faaliyetleri oluşturmaktadır. Benzeri suçlardan özellikle Taşnak ve Hınçak örgütlerinin eylemleri ise Doğu Anadolu'daki şehirlerde cereyan etmektedir (Tablo-2).

Tablo 2. İşlenen Suçların Şehirlere Göre Dağılımı

SIRA	ŞEHİR	SAYI
1	Yemen	9
2	Kütahya	5
3	İstanbul	5
4	Çatalca	4
5	Manastır	4
6	Yanya	4
7	Girit	4
8	Selanik	4
9	Trabzon	4
10	Beyrut	4
11	Yanya	4
12	Kastamonu	3

²⁶ BOA. 10 Numaralı Kıyas Defteri, s.161-162 (8 Ca. 1315- 5 Ekim 1897).

13	İzmir	3
14	Erzurum	3
15	Muş	3
16	Kosova	3
17	Ankara	3
18	Sivas	3
19	Kerkük	3
20	Şehrizor	3
21	Van	3
22	Kıbrıs	2
23	Halep	2
24	Aydın	2
25	Erzincan	2
26	Bursa	2
27	Hama	2
28	Diğer	37
	TOPLAM	130

11. Suçluların ve Maktullerin Cinsiyetleri

İncelenen dönem içerisinde defterde yazılı 130 hükmün 20'si siyasi davalar olup suçluların hemen hepsi erkektir. Diğer 110 hükümde idam cezası alan suçluların 108'i erkek olup 2'si kadındır. Öte taraftan kadınların yardım ve yataklık etmek suretiyle yargılandıkları davalar da vardır ancak bunlara idam değil hapis cezaları verilmiştir. Anlaşılacağı üzere işlenen cinayetlerin 2'si hariç tamamında erkeklerin varlığı söz konusudur.

Kadınların maktul, erkeklerin de katil olduğu vakaların sayısının 8 olduğu görülmektedir. Diğer taraftan 9 cinayette ise erkek kadın, çocuk birlikte öldürüldüğünden bunları dahil edersek cinayete kurban giden kadınların bulunduğu vaka sayısının 17 olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Kadınların katledilme sebepleri genellikle evde yalnız olduklarında gasp veya cinsel istismar amacıyla saldırıya uğramalarıdır.

12. Dini İnançlarına Göre Katil ve Maktuller

Suçluları dini inanç yönünden değerlendirdiğimizde idam cezası infaz edilmiş olanların 58'inin Müslüman 71'inin ise Gayrimüslim olmak üzere toplam 129 olduğunu tespit etmekteyiz. Sadece 1 hükümde ise Müslüman ve Gayrimüslim birlikte suç işlemişlerdir. 130 hükmü maktuller yönünden değerlendirdiğimizde ise 94 hükümde Müslümanlar, 34 hükümde ise Gayrimüslimler maktul durumundadırlar. Geri kalan iki hükümde ise Müslim ve Gayrimüslimler birlikte maktul durumundadırlar.

Gayrimüslimlerin suç oranının yüksek olmasının sebebinin, çetecilik ve komitacılık faaliyetlerinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacağı kanaatindeyiz. Diğer taraftan Katilin Gayrimüslim, maktulün Müslim olduğu cinayet vakası sayısının 17, katilin Müslim maktulün Gayrimüslim olduğu cinayet vakasının da 5 olduğu görülmektedir.

Bu 21 cinayetin dışında katil ve maktulün Müslüman olduğu cinayet dava sayısının 91, katil ve maktulün Gayrimüslim olduğu dava sayısının ise 15 olduğu görülmektedir (Tablo-3).

Tablo 3. İşlenen Cinayetin Dini İnançlara Göre Dağılımı

Katil	Maktul	
Müslim	Müslim	91
Müslim	Gayrimüslim	5
Gayrimüslim	Gayrimüslim	15
Gayrimüslim	Müslim	17
Diğer		2

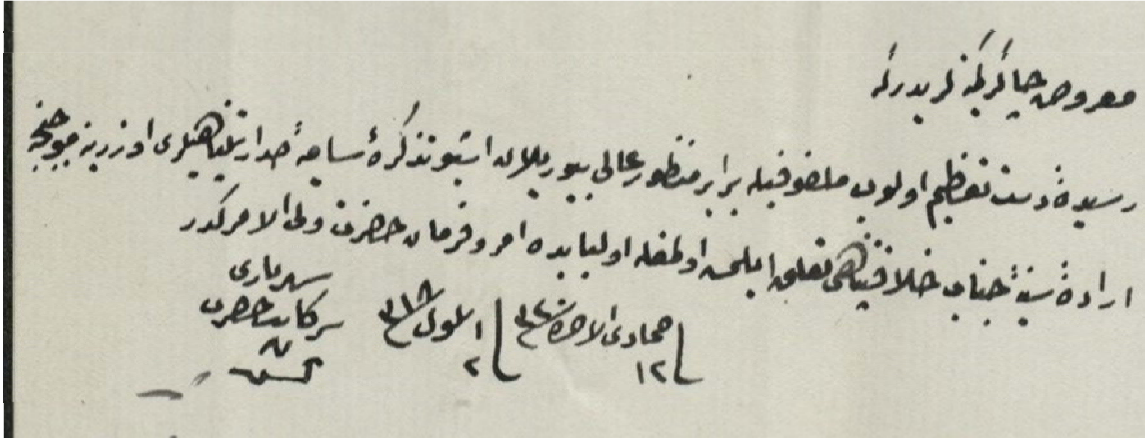
13. Kısas Defterindeki İdam Hükümlerinin İnfazı

İncelediğimiz 10 numaralı Kısas defterinden önceki defterlerde hükmün infaz edildiği veya diyet verilerek kürek cezasına çevrildiği üzerine düşülen şerhlerde yazılır olmasına karşın (EK 1) bu defterde böyle bir durum söz konusu değildir.

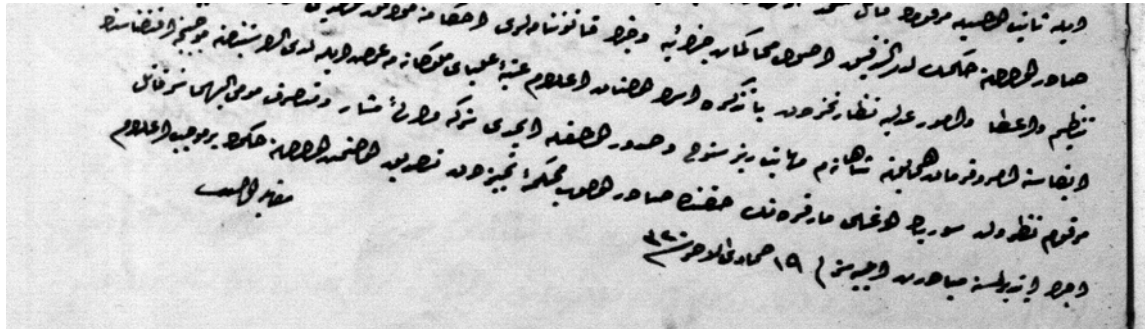
İncelediğimiz defterdeki hükümlerin altında yer alan tarihler infaz gerçekleştikten sonraki tarihler midir? Yoksa infazın gerçekleşmesinden önceki tarih midir? Sorusunun cevabını bulabilmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivindeki belgeleri taradık. Eğer bu suçluların infazları ile ilgili belgeleri bulabilirsek bu sorunun cevabı da kendiliğinden ortaya çıkacaktır diye düşündük. Nitekim idam cezası alan bazı hükümlülerin cezalarının infazına irade çıktığına dair belgelere ulaştık. Bu belgeler ile hükümlerin tarihlerini karşılaştırdığımızda Kısas Defterindeki hükümlerin altındaki tarihlerin Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinden temin ettiğimiz infazı onaylayan iradelerin çıktığı tarihten sonra kaydedildiklerini tespit ettik. Bu hususu örneklerle açıklamamızın daha net sonuçlar vereceğini düşünerek örneklerle anlatmayı uygun buluyoruz.

İlk vereceğimiz örnek kocasından boşandıktan bir müddet sonra başka biri ile evlenmek üzere iken eski kocası Marko tarafından öldürülen mühtediye Beyaz binti Abdullah'ın davasıdır. Dava sonucu Marko idama mahkum edilmiş ve cezanın infazı için irade 15 Eylül 1902 (12 C.ahir 1320) de çıkmıştır²⁷. (EK 2)

Ek 2. Marko'nun Cezasının Onaylandığına Dair 12 C.ahir 1320 Tarihli İrade

Marko'nun idam ile cezalandırıldığı hükmün Kısas defterine yazıldığı tarihi ise 23 Eylül 1902 (19 C.ahir 1320)'dir²⁸. (EK 3)

Diğer örneğimiz ise Cemiyet-i Fesadiye üyelerinden olup Mamuretü'l- Aziz'de Sadık ve İsmail isimli kişileri katletmek, zararlı yayınlar yapmak ve çete üyelerine silah temin etmek suçlarından yargılanıp idam cezasına

²⁷ BOA. İ.AZN. 47/25.

²⁸ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s. 167.

çarpıtılan Agob ve Artin isimli kişilerin idamlarına dairdir. Bu suçluların cezalarının infazı için irade 30 Eylül 1904 (20 Receb 1320)'de çıkmış²⁹. Kısas defterine ise 22 Ekim 1904 (12 Şaban 1322)'de kaydedilmiştir³⁰.

Yine Defterin 169. Sayfasında bulunan ve kocası Ali'yi zehirleyerek öldüren Gülistanın idama mahkum edildiği hükmün tarihi 16 Eylül 1903³¹ infazının onaylandığı iradenin tarihi ise 28 Ocak 1904'tür³².

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Bununla birlikte idamına hüküm verilmiş bazı suçluların Padişah tarafından affedildiğine dair kayıtlara da rastladık. Ancak bu kayıtlardaki suç ve suçlular ile ilgili hükmün Kısas defterine kayıt edilmediği de tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili de iki örnek verecek olursak:

Girit'te Emanuel'in idama mahkum edilen katilin cezasını Padişah 15 Ocak 1893 (26 C.ahir 1310) tarihli iradesiyle müebbed küreğe çevirmiştir³³. Bu dava ve suçlu ile ilgili Kısas defterinde bir kayda rastlanmamıştır. Aynı şekilde Manisa'da Sarıoğlu Ali'nin hanesini basarak onunla birlikte misafirini katleden ve kendisini takip eden askerlerden bir kaçını yaralayan eşkıya Şir Necid nam Şerif Mehmed'in davasıdır. Mahkeme sonucu Şerif Mehmed'e idam cezası verilmiş ancak bu ceza Padişah'ın 20 Mayıs 1895 (25 Z.kade 1312) tarihli iradesiyle idama bedel müebbed küreğe çevrilmiştir³⁴. Aynı şekilde bu eşkıyanın idam cezasına çarpıtıldığına dair hükmüne de Kısas Defterinde rastlanamamıştır. Bu konudaki örnekleri de çoğaltmak mümkündür.

Verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivindeki belgeler içerisinde bulunan ve cezaların onaylandığına dair belgeler (Padişah iradeleri) defterdeki kısas hükümlerinin neredeyse tamamının gerçekleştirildiğini teyid etmektedir. Ancak bir istisna olarak defterin 162. Sayfasındaki üzerinde şerh bulunan hükmüdür. 23 Ağustos 1898 tarihli bu hükümde kocası Pehlivan Salih'i yine bir pehlivan olan İbrahim ile birlikte tasarlayarak öldüren karısı Hatice'ye verilen idam cezaları küreğe çevrilmiş ve bu husus hükmün üzerine düşülen şerhte belirtilmiştir. (EK 4)

²⁹ BOA. İ.AZN. 57/35.

³⁰ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s. 171.

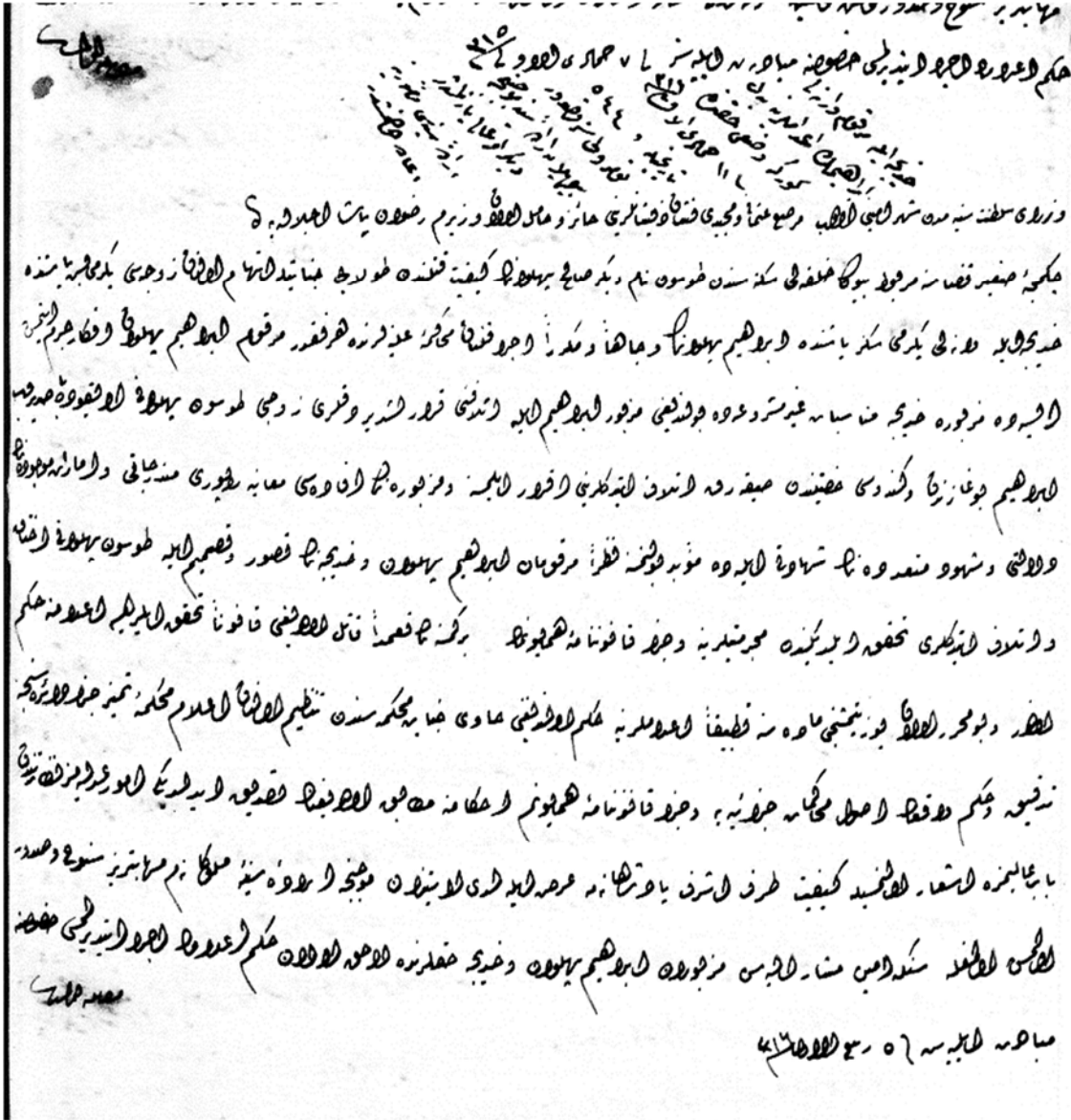
³¹ BOA. 10 Numaralı Kısas Defteri, s. 169.

³² BOA. İ.AZN, 54/30.

³³ BOA. AZN. 3/10.

³⁴ BOA. AZN. 8/1.

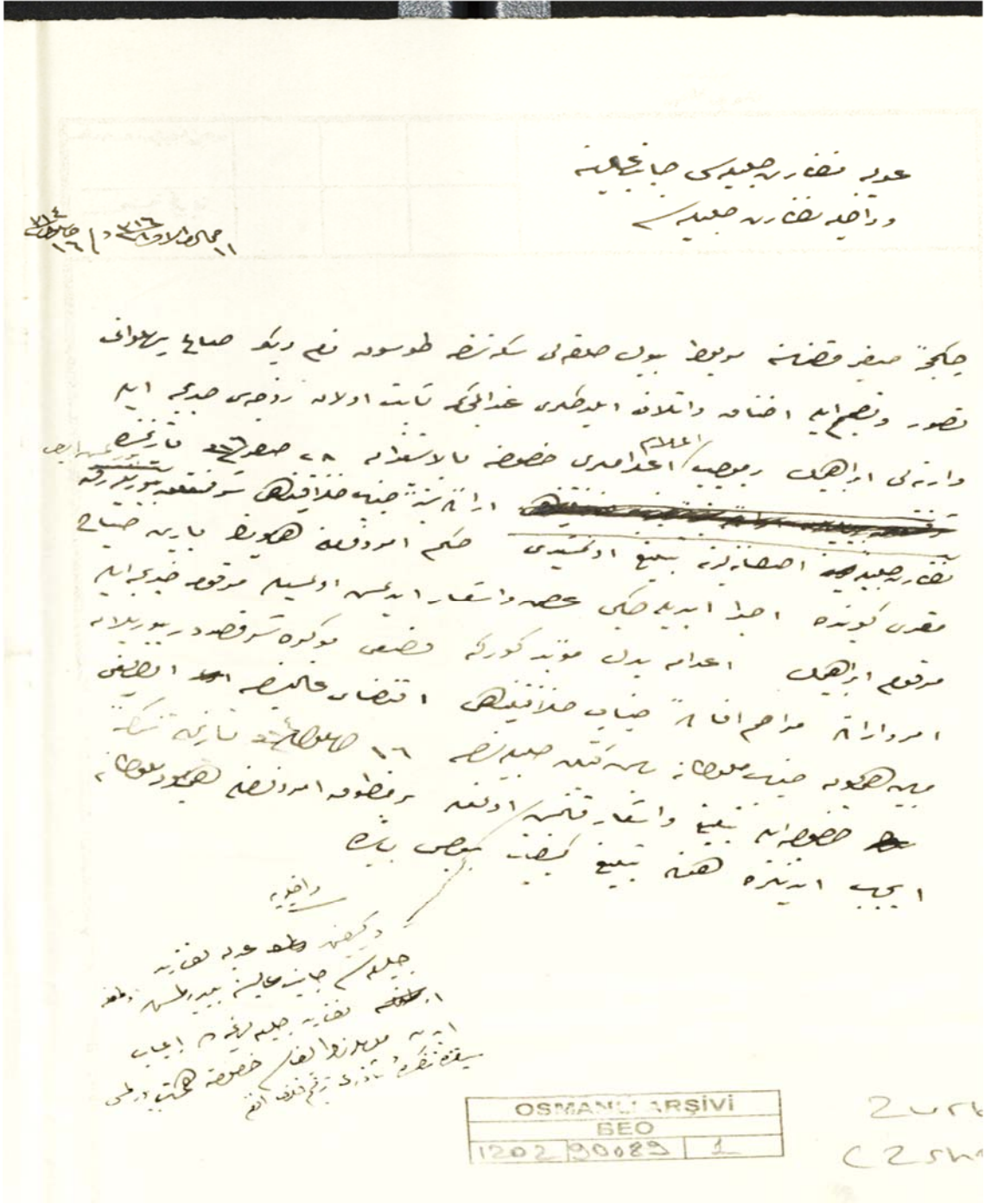
Ek 4. Salih Pehlivanı Öldüren Karısı Hatice ve Varnalı İbrahim Pehlivan'ın Kısas Hükümleri ve Cezanın Küreğe Çevrildiğine Dair Hükümün Üzerine Yazılan Şerh³⁵

Şerhte “Hatice ile merkum pehlivan Varnalı İbrahim’in idamlarının bedel-i küreğe vaz’ı hakkında fi Cemaziye’l-ula sene 1316 tarihiyle ve 544 numarolu şeref-südur buyurulan irade-i seniyye mucebince diğer emr-i ali yazılmıştır irade-i seniyyesi mezkuruna iade olunmuştur.” denilmektedir. Konu ile Cumhurbaşkanlığı devlet arşivinden temin ettiğimiz belgelerde ise aynı şekilde Pehlivan İbrahim ile Hatice’nin idam cezalarının küreğe çevrildiğini görmekteyiz³⁶. (EK 5)

³⁵ 10 Numaralı Kısas Defteri, s. 162 (5 R. 1316).

³⁶ BOA. BEO;1166/87416(H.8.R.evvel.1316- 27 Temmuz 1898)-; 1202/90089 (H. 11.C.ahir.1316-27 Ekim 1898); İ.AZN.; 30/19, (H. 28.Safer.1316- 18 Temmuz 1898); İ.HUS; 68/44,(H. 11.C.evvel.1316- 27 Eylül 1898).

14. Sonuç

10 Numaralı Kıyas Defterinde Sultan II. Abdülhamit dönemine ait hükümler 104-184. Sayfalar arasında olup 1876-1908 yılları arasında kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde yer alan hükümler toplam 130 adettir. Bu hükümler incelendiğinde özellikle 1900 yılından sonra Osmanlı coğrafyasında ayrılıkçı hareketlere girişenlerin

³⁷ BOA. 1202/90089,(11 C. 1316).

davalarının olduğu görülmektedir. Balkanlarda Rum, Bulgar vs. çeteler, komiteleler ile Anadolu'da faaliyet gösteren Hınçak, Taşnak gibi Ermeni çetelerin eylemleri dikkat çekmektedir.

Siyasi davaların dışında işlenen suçlar içerisinde Alacak- verecek, husumet gibi sebeplerle işlenen cinayetler ilk sırayı almaktadır. Bunu su ve arazi anlaşmazlıkları ile gasp ve hırsızlık eylemleri sırasında işlenen cinayetler takip etmektedir. Yine günümüzde olduğu gibi kadın çocuk cinayetleri ve cinsel istismar gibi suçlar da aynı şekilde incelediğimiz dönemde gözlemlenmektedir.

İncelediğimiz Kısas defterindeki hükümlerin, idama mahkum edilen suçluların cezalarının infazlarına Padişah iradesi çıktıktan sonra, kaydedildiği tespit edilmiştir. Defterde incelediğimiz II. Abdülhamit'in saltanatı boyunca 130 idam hükmü kaydedilmiş sadece bir hükümde idam cezasının küreğe çevrildiği konusunda hükmün üzerine şerh düşülmüştür. Bundan da anlaşılacağı üzere geri kalan 129 hükümde idam cezasına çarptırılan suçluların tamamının cezaları infaz edilmiştir.

Kaynaklar

- Atar, F. (1988). "Af" *DİA*, C.I, İstanbul, s.395-396.
- Avcı, M. (2004). *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- Avcı, M. (2008). *Osmanlı Ceza Hukuku –I- Genel Hükümler*, Ankara.
- Avcı, M. (2008). *Osmanlı Ceza Hukuku –II- Özel Hükümler*, Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. (2000)*. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Bilmen Ö. N. (1985). *Hukuk-ı İslamiye ve İstilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, C.3, Bilmen Basım ve Yayınevi. İstanbul.
- Dağcı, Ş. (2002). "Kısas" *DİA*, C.25, Ankara, s.488-495.
- Ekinci, E. B. (2001). *Ateş İstidası, İslâm-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü*, İstanbul.
- Maşalı, M. (2007). "Ölüm Cezası" *DİA*, C.34, İstanbul, s.40-43.
- Özen, Ş. (2000). "İnfaz", *DİA*, C.22, İstanbul, s.291.
- Şentop, M. (2004). *Osmanlı Yargı Sistemi ve Kazaskerlik*, İstanbul.

Arşiv Belgeleri

- BOA, 10 Numaralı Kısas Defteri.
- BOA, 7 Numaralı Kısas Defteri.
- BOA, BEO, 1202/90089.
- BOA, BEO, 2351/176299.
- BOA, BEO,2815/211081.
- BOA, BEO;1166/87416.
- BOA, C.ZB. 48/2367.
- BOA, DH. ŞFR. 308/142.
- BOA, İ.AZN. 30/19.
- BOA, İ.AZN. 47/25.
- BOA, İ.AZN. 54/30.
- BOA, İ.AZN. 57/35.
- BOA, İ.AZN. 65/48.
- BOA, İ.AZN. 72/4.
- BOA, İ.HUS. 68/44.
- BOA, İAZN. 3/10.
- BOA, İAZN. 8/1.